

УДК 811.11'25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.30.35>

**КЛЮЧОВІ СЛОВА В ПРОЦЕСІ ОПАНУВАННЯ
НАВИЧОК УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ**

KEY WORDS IN THE PROCESS OF MASTERING INTERPRETING SKILLS

Головащенко Ю.С.,

orcid.org/0000-0003-0224-5565

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Сандецька М.В.,

orcid.org/0009-0007-7725-7559

асистент кафедри комунікативної лінгвістики та перекладу

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Пропонована стаття присвячена проблемі формування навичок та умінь усного перекладу в студентів, які навчаються за цією спеціальністю. У статті обумовлено необхідність використання різних типів вправ для формування навичок та умінь усного перекладу з огляду на попит на таких фахівців на сучасному українському та міжнародному ринках праці. Розглянуто особливості використання вправ для розпізнавання смислових опорних пунктів у тексті

оригіналу, а саме пошук ключових слів і виокремлення рядів ключових слів. Ключові слова ідентифіковані з огляду на, по-перше, показники частоти вживання в тексті оригіналу: чим частіше вживається або повторюється слово, тим важливішим воно видається з міркувань тематичної єдності тексту. По-друге, в статті зауважено, що ключові слова демонструють питому смислову вагомість у формуванні його змісту – одне ключове слово може транслювати кілька смислових обертонів. Відтак, пошук ключових слів у тексті оригіналу активує процеси осмисленого прочитання або прослуховування повідомлення, його смисловий аналіз та декомпозицію на кілька смислових опорних пунктів. Із метою розвитку вище перелічених навичок студентам пропонувалися вправи на безпосередній пошук ключових слів у тексті оригіналу. Матеріалом слугували актуальні публіцистичні тексти інтерв'ю з Президентом України, які відображають реалії сьогодення війни та її сприйняття західним світом. Завдання передбачало дві варіації – (1) прочитання і з'ясування ключових слів та (2) прочитання, виокремлення мікротем текстового повідомлення і пошук ключових слів у кореляції з цими темами. Надалі студенти реферували зміст прочитаного тексту мовою оригіналу і зрештою перекладали його. Виявлено, що останній тип завдання на пошук рядів ключових слів допомагає ефективніше запам'ятовувати зміст тексту оригіналу, оскільки у студентів сформувалася тематична структура сприйнятого тексту і, з опорою на неї, вдалося реферативно відтворити основний зміст із важливими деталями мовами оригіналу і, далі, мовою перекладу. У перспективі роботи планується з'ясування ефективності інших типів вправ для формування навичок та умінь усного перекладу безпосередньо на заняттях з усного перекладу.

Ключові слова: усний переклад, ключові слова, смисл, текст оригіналу, мова оригіналу.

The article under consideration is dedicated to the issue of developing skills and abilities of interpreting among students who are interpreters-to-be and studying in this speciality. The article brings forward the need to utilize different types of activities for developing skills and abilities of interpreting with regard to the fact that this kind of specialists are in high demand in modern Ukrainian as well as international labour markets. Some peculiarities of utilizing activities for searching for sense-related building blocks in the source language text, i. e. discovering key words and classifying rows of key words, are given further exploration. Key words are identified, firstly, with reference to frequency occurrence of their usage in the source language text; the more frequently they occur, the more essential the word is from the perspective of text thematic unity. Secondly, the article advocates the conception that key words have specific semantic value and play an instrumental role in construction of subject matter. One key word can convey a few sense-related aspects. Therefore, discovering key words in the source language text can activate the processes of mindful reading or listening of the message, its semantic analysis as well as decomposition of its main sense-related building blocks. In order to develop the above-mentioned skills and abilities, students have been given activities that encouraged them to discover key words in the source language text. The material of activities was selected as a publicist text of the interview with the President of Ukraine, which reflects present-day war situation and its perception of the western world. The activity included two variations, i. e. (1) reading and discovering key words, and (2) reading, recognizing micro themes of the text message and pinpointing key words that correlate with these themes. Subsequently, students summarised the main idea of the text using the source language and, eventually, gave an interpretation of it. It has been concluded that the latter variant of the activity helped to remember the source language text more effectively, since students succeeded in shaping the thematic structure of the perceived message. Thus, based on that, they managed to reproduce in a summarised way the content of the message in the source language and, later on, interpret it. The next step of this research will focus on determining effectiveness of other types of activities for developing skills and abilities of interpreting directly during practical sessions in interpreting.

Key words: interpretation, key words, sense, a source language text, a source language.

Постановка проблеми. Роль перекладу в сучасному світі важко переоцінити. Видається, що увесь процес глобалізації опирається на можливість ефективної та результативної міжмовної взаємодії, основну роль у якій відіграє переклад як процес і продукт діяльності. Ба більше – враховуючи реалії сьогодення в українському вимірі, необхідність міжкультурної і міжнародної комунікації має неабияке значення в успіху національно-визвольної війни українського народу проти країни-агресора. Зустрічі, конференції і наради з світовими колегами відбуваються в присутності фахівців-перекладачів. Відтак, опанування професійних знань і навичок усного перекладу є чи не найбільш зосередженим напрямом у підготовці спеціалістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження *перекладу загалом* в українському науковому колі триває вже кілька десятків років. Зокрема, увага дослідників спрямована на:

- особливості художнього перекладу, а саме відтворення колоритної палітри виражально-

експресивних засобів мови оригіналу мовою перекладу (В. Бялик [1]);

- реалії в перекладі прозових творів у стилістичному світлі (Р. Зорівчак [7]);

- теоретичні аспекти процесу перекладу та його практичне застосування майбутніми фахівцями (Т. Кияк, А. Науменко, О. Огуй [8], І. Корунець [9]);

- проблеми викладання перекладу як спеціальності, що потребує врахування психологічних, перекладознавчих, психолінгвістичних, лінгвістичних і методичних аспектів, а також зміст і формування фахової компетентності (Л. Черноватий [15]);

- студії перекладацьких функцій – соціальної, комунікативної, когнітивної, загальнокультурної, оцінно-виховної (Г. Кузенко [11]).

Щодо царини *усного перекладу*, важливі точкові розвідки присвячені:

- взаємодії коротко- та довгострокової пам'яті безпосередньо в процесі усного перекладу (О. Герасименко [3]);

- чіткому розмежуванню особливостей кожного виду усного перекладу – з аркуша, послідовного і синхронного – та формулюванню кінцевої мети навчання кожного із видів усного перекладу (Л. Гончаренко [4; 5], М. Писанко [13; 14]);
- зверненню до психологічних механізмів, що «вмикаються» в ході всіх видів усного перекладу (О. Кочубей [10]);
- системах вправ для навчання різних видів усного перекладу (Н. Зінукова [6], Л. Чернової [15]).

У викладанні та навчанні усного перекладу дуже важливо провести демаркаційну лінію між навичками та вміннями, спільними для всіх видів усного перекладу, та вміннями і навичками, необхідними для кожного окремого типу усного перекладу – послідовного, синхронного чи з аркуша [15, с. 282–300]. Серед навичок та умінь, спільних для всіх видів усного перекладу, нашу увагу привертає навичка вибіркової стратегії сприймання тексту оригіналу, що супроводжується розпізнаванням смислових опорних пунктів у тексті оригіналу [15, с. 282–283]. Іншими словами, в арсеналі професійних умінь майбутніх фахівців-перекладачів повинна активно спрацьовувати смислова конденсація текстового повідомлення мови оригіналу шляхом фокусу на його найбільш значущих лексичних одиницях – ключових словах. Існує декілька варіацій вправ на пошук ключових слів у тексті оригіналу, але їх практична ефективність досі не отримала прицільної уваги в наявних розвідках.

Постановка завдання. Мета статті – розкрити роль ключових слів в усному перекладі; обґрунтувати необхідності опанування принципу смислової конденсації тексту оригіналу як вміння у процесі усного перекладу; з'ясувати найбільш ефективні варіації практичних завдань для пошуку ключових слів і смислової компресії тексту оригіналу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У чому ж полягає непересічна роль ключових слів у сприйнятті текстового повідомлення загалом і тексту оригіналу в процесі усного перекладу? Цілком очевидно, що поняття «ключове слово» характеризується метафоричністю – ключ слугує засобом отримання доступу до замкнених отворів. Екстраполюючи цю думку на текст оригіналу, ключові слова дають змогу виявити рекурентні текстові структури, приховані концептуальні структури та лексико-семантичні засоби формування текстуальності як важливого аспекту текстової цілісності та єдності [16, с. 4, 7]. Ще один погляд на сутність ключових слів витлумачує їх

як засоби привернення уваги (*attention-seeking devices / ASD*), які слугують стилістично-експресивними маркерами вираження смислу в межах дискурсу [17, с. 24]. Очевидно, що найбільш уживаними засобами привернення уваги є одиниці лексичного рівня.

У ході усного перекладу – враховуючи значне ментальне навантаження на перекладача з паралельними процесами сприйняття, мислення і відтворення мовою перекладу та максимальною концентрацією уваги – ключові слова є сенс ідентифікувати з огляду на кількісночастотні показники їх уживаності в тексті оригіналу. У такому світлі вони виступають детермінантами змістово-смислової цілісності тексту, що характеризуються за квантитативним і статистичним критеріями [16, с. 23–26]. Повторення ключових слів у межах тексту оригіналу свідчить про логічне продовження заданої теми, дає можливість перекладачеві окреслити смислову структуру цього тексту й окреслити свого роду опори для фокусу на деталі трансльованого повідомлення.

Проаналізуємо фрагмент інтерв'ю президента України Володимира Зеленського з журналістами відомого американського видання *Washington Post*. Нижче наведемо уривок із їхньої бесіди у форматі запитання – відповідь. Виділені жирним шрифтом – це орієнтовні ключові слова, на яких, як буде аргументовано далі, тримається змістово-смислова єдність відповіді президента.

Q: Ukraine has been planning a counteroffensive for many months. Can you tell us about any specifics? What do you need to succeed?

*A: Thank you very much for your question. First of all, we don't plan a counteroffensive for months. This is a priority **issue** for us, so we had to be prepared in advance with our plans. And this is the truth. Our partners understand this as well. There are **issues** in a number of areas. The first **issue** is, of course, **ammunition**. I say this as a priority – not because I want to complain, but because it is a **resource** without which a **counteroffensive** is impossible. But I want to clearly say that without this **resource**, the defense of the state is impossible. It's not just an **issue** with regards to the **counteroffensive**. The **issue** is to have a **counteroffensive** and to not lose the territories that we have. Despite the fact that we are stronger – I think we are **more motivated** than Russia. But nevertheless, we have to prepare everything and be **stocked with weapons** and **motivated people** in order not to lose our own people. Therefore, the most important thing we need are **resources** for the plans that have already been made. To be honest, this is also influenced by the weather. This is an absolute fact*

because, let's just say, the ground has to be suitable for **our weapons**. We don't have such a wide range of **armored vehicles**. Yes, it's difficult for our enemy as well, these weather conditions. But they will be on the defense in this scenario. I believe that they have failed in their **offensive**. They have failed, probably partially. They are trying to – we see that from time to time they are making attempts to attack, but, nevertheless, they are bogged down in the mud of their decisions. In the mud of the **lack of motivation** of their military personnel. And of course, now you see what **tactics** they have chosen. They **destroy** places completely. So, they don't have a military **tactic**. They realized that they can't enlist **motivated** people, and they started the ... powerful **tactic** of using Wagner [fighters] because their own military personnel are incapable. And they shoot [their own] Wagner [troops] if they retreat. So that's how they choose to operate. As for any reasonable **operations**, we do not see their side engaging in them on the battlefield, so they adopted other **tactics**. They could not go around us one by one, nor could they encircle us, nor could they assault. Everywhere they achieved only partial successes, or successes for a limited time, and then they were **pushed back** again by our troops. And so, they came to the **tactics** that they used at the beginning of the war in some small villages. Now they don't care whether it's a small village or a big one. [That tactic] is the complete **destruction** of everything, of all infrastructure, buildings, civilians, etc. What we see in Bakhmut, if you look at it from the sky, if you have some kind of satellite capabilities to look at these images, you will see that absolutely everything is **destroyed**. ... As soon as the delivery of **weapons** that were agreed upon with our partners is completed, we will be ready for a **counteroffensive**, of course taking into account the changes in weather. And the goal remains the same – the **de-occupation** of our territory [18].

У поданому уривку можна виділити кілька логічних рядів ключових слів, що співвідносяться з темами, яких торкається президент України Володимир Зеленський у відповідь на запитання про контрнаступ:

1) issue (5) – тобто основне питання контрнаступу, що обговорюється, та суміжні до цього проблеми;

2) counteroffensive (5) – offensive – operations – tactic(s) (5) – de-occupation – тема контрнаступу означає визначення й імплементація певної тактики, що передбачає проведення військово-наступальних чи оборонних операцій і зрештою приведе до деокупації захоплених територій;

3) motivated (3) – motivation – президент зауважує велику різницю у мотивації українських

і російських військовослужбовців. Солдати країни-агресора мають низький рівень мотивації до бойових дій, тому це призводить до провалу тактики ворога загалом;

4) ammunitions – weapons (3) – armored vehicles – resource(s) (4) – Володимир Зеленський наголошує на необхідній кількості озброєння для здійснення контрнаступу – без важкої зброї початок будь-яких наступальних операцій є неможливим;

5) destroy (2) – destruction – російська армія залишає цілковиту руйнацію за собою на тих землях, куди ступала її нога, – будинків, інфраструктури, мирних жителів.

Вищезгаданий уривок було запропоновано студентам на занятті з практики усного перекладу – спершу в формі індивідуального прочитання, далі в формі групового обговорення. Виокремивши ряди ключових слів, студенти могли вільно перекласти англійською мовою зміст меседжу президента України. Це свідчить те, що ключові слова уможливили формування домінантних смислових опор у прочитаному повідомленні і сприяли його смислового узагальненню студентами.

Проаналізуємо ще один уривок із цієї ж бесіди журналістів The Washington Post із президентом України. Наступний уривок стосується оприлюднення деяких таємних документів Пентагону, що вказують на прослуховування телефонних розмов Володимира Зеленського американськими секретними службами. Нижче також наведемо виокремлені ряди ключових слів, які відображають узагальнену смислову картину відповіді президента України на запитання журналіста.

Q: We came to talk to you about this. It is clearly sensitive for you and your country.

A: [In English] It is not sensitive. If I answer you that it's sensitive, it means that these are real documents. Please, stop playing games with me. I am the president of a war country, a country in war. I said about my reaction to these documents, I said that it's not good for our people. You know, I am not playing "Counter-Strike." We are preparing a counteroffensive. You know, these are different things – that's why I said all of the details from me you will hear. And of course, we are thankful for your work, your help when you support Ukraine in this war. You did a big job. And now I am saying about these documents ... I don't recognize it as documents. I didn't see that. That is the first thing. I don't know how you've got it and my question was to you: "Why are you continue doing that?" Okay. You are free. I mean, you will do what you want, but I don't want to speak about it with details. Because I don't know

about what I am speaking. It's something with some information. And I said that I didn't have any contact with the White House about these documents. Or not documents. About these papers. Or not papers. About this platform. Or a fake platform. ... I didn't have before, now, and, I don't know, maybe in the future. I just say the same message very publicly and very open. I said it to you, with some journalist and to a lot of leaders. When they asked me about this, I said it's not good for us. What can I say? It's not good. I don't know if it was fake or what a percent – I don't know what it is. And I don't know who needs it and what is the game. I don't know what for. That's it. For me, it's not serious. It sounds like somebody said, somebody heard something ... [18].

Прочитавши уривок інтерв'ю, можемо виділити кілька думок президента, які пронизують його репліку, і ряди ключових слів, які ці думки вербалізують:

1) documents (6) – papers (2) – information – details (2) – президент України займає чітку позицію, не визнаючи достовірність так званих документів чи інформації, що опинилися на шпальтах засобів масової інформації. Володимир Зеленський не висловлює бажання коментувати ці деталі з огляду на питання їх істинності;

2) sensitive (3) – fake – президент України впевнено відповідає журналістові, що оприлюднена інформація є надзвичайно вразливою для українського інформаційного простору і може зіграти негативну роль на підготовку контрнаступу України. Володимир Зеленський не виключає, що вона може бути недостовірною;

3) the White House – leaders – journalists – президент Зеленський заявляє, що скандальний витік інформації жодним чином не скомпрометував чи погіршив взаємовідносини між США чи іншими світовими лідерами;

4) a game (2) – to play (2) – на думку Володимира Зеленського, гучні новини, оприлюднені відомими американськими мас-медіа, не приносять користь війні в Україні, оскільки перетворюють її на своєрідну комп'ютерну гру. Попри попередню інформаційну підтримку України, винесення на

загал такої інформації виглядає як «брудні» ігри, що мають на меті підірвати фундамент дружніх відносин країн заходу з Україною.

Пропонований уривок також був опрацьований студентами на заняттях з усного перекладу. Спочатку студенти виокремили ключові слова в форматі групової роботи – в результаті, всі учасники лише перелічили ключові слова з уривку й аргументували свою точку зору. Згодом студенти отримали завдання виділити ряди ключових слів, щоби знайти кореляції слів із мікротемами уривку. У результаті виконаної роботи вони змогли вільно переказати уривок бесіди англійською та українською мовами, згадавши всі деталі і сповна відтворивши зміст вихідного повідомлення.

Висновки. Виконання різноманітних вправ для розвитку навичок та умінь із усного перекладу є запорукою успішної підготовки фахівців. Із методичного погляду підготовчий етап є досить важливим, оскільки він дозволяє сформувати необхідний інструментарій «hard skills» для подальшого введення тренувальних вправ із перекладу. Зокрема, вправи з пошуку ключових слів активують процеси смислової обробки почутої інформації, сприяють її ефективному узагальненню й адекватній смисловій компресії. Ключові слова, за умови співвіднесення з мікротемами повідомлення, складають у пам'яті перекладача певний тематичний план, з опорою на яких видається можливим точна передача вихідного змісту та збереження основних деталей. Такий ґрунтовний підхід до смислової обробки повідомлення дозволяє сформувати у студентів навички активного сприйняття та його миттєвої тематичної декомпозиції.

Перспективою роботи вважаємо практичний аналіз інших перекладацьких вправ на розвиток умінь та навичок усного перекладу, з'ясування труднощів в опануванні певних навичок та умінь усного перекладу шляхом виконання різних вправ, апробація існуючих перекладацьких вправ для визначення найбільш ефективних і результативних на заняттях з усного перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бялик В. Лінгвокультурні аспекти міжмовної комунікації. *Наукові записки. Серія «Філологічні науки»*. 2021. Вип. 193. С. 84–92.
2. Бялик В. Роль знання та інформації у процесі перекладу. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Германська філологія»*. 2015. Вип. 74–741. С. 259–262.
3. Герасименко О.Ю., Назарян А.М. Роль пам'яті у процесі усного перекладу. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 4. С. 22–28.
4. Гончаренко Л.О. Види усного перекладу в теорії та практиці. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1(69.1). С. 62–65.
5. Гончаренко Л.О. Мета навчання усного перекладу. *Science and Education a New Dimension. Series "Philology"*. 2019. Vol. VII(59). Iss. 195. С. 19–21.

6. Зінуківа Н. Система вправ для навчання усного послідовного професійно орієнтованого перекладу. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія «Педагогічні науки»*. 2018. Вип. 36. С. 111–122.
7. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). Львів : Вид-во при ЛНУ, 1989. 214 с.
8. Кияк Т., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Вінниця, 2006. С. 9–20.
9. Корунець І.В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
10. Кочубей О.С. Загальні психологічні засади усної перекладацької діяльності у процесі підготовки студентів-філологів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2013. Вип. 24. С. 62–66.
11. Кузенко Г.М. Перекладацькі функції та їхня роль у діяльності перекладача. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки. Мовознавство»*. 2016. № 6. С. 84–86.
12. Ніколаєва Т. Особливості здійснення послідовного перекладу. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2018. С. 130–140.
13. Писанко М.Л. Навчання синхронного перекладу студентів перекладацьких спеціальностей закладів вищої освіти. *Вісник КНЛУ. Серія «Педагогіка та Психологія»*. 2019. № 31. С. 95–102.
14. Писанко М. Навчання усного перекладу з аркуша студентів перекладацьких спеціальностей закладів вищої освіти. *Іноземні мови*. № 3. 2020. С. 3–11.
15. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих закладів освіти за спеціальністю «Переклад». Вінниця : Нова Книга, 2013. 376 с.
16. *Keyness in Texts* / edited by Maria Bondi and Mike Scott. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2010. 251 p.
17. *Lexical Creativity, Texts and Contexts* / edited by Judith Munat. Amsterdam : John Benjamins Publishing Co., 2007. 294 p.
18. Zelensky interview transcript: 'Ukraine must win'. URL: <https://www.washingtonpost.com/world/2023/05/13/zelensky-washington-post-interview-transcript/> (дата звернення 15.09.2023).